

ktüel Arkeoloji

Mart-Nisan 2012 / 26 / 9.5 TL Kıbrıs 11 TL

3 YILLIK ABONE BİLETLERİ
MÜZE KART
HEDİYE

ana tanrıçanın izinde
ÇATALHÖYÜK

insanlığın ilk kutsal anıtı
GÖBEKLİTEPE

fırat kıyısında bir başkent
KARKAMIŞ

arkeolojiye yeni bir sürpriz
ARSLANTEPE

hitit öncesi yerli bir halk
HATTİLER

ANADOLU'NUN ZENGİNLİĞİ

Tüpraş

GÖBEKLi TEPE

Yazı
Oliver DIETRICH
Çiğdem Köksal-SCHMIDT,
Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Jens NOTROFF
Klaus SCHMIDT

Fotoğraf
GÖBEKLi TEPE KAZI ARŞİVİ
DAI, N. BECKER

Şanlıurfa'nın birkaç kilometre kuzeyine doğru, Çanak Çömlek öncesi Neolitik Göbeklitepe kutsal alanı uzanır. MÖ 10. ve 9. Binyıllar kadar eskiye tarihlenen anıtsal yapıların yıkıntısının yoğun kalıntısı Şanlıurfa Müzesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından 1995 yılından beri sistematik olarak kazılmaktadır. Alan, çember benzeri yapıları oluşturan, tonlarca ağırlıktaki tek parça T-biçimli sütunlarla karakterize edilir. Sütunlar, kireçtaşı duvarlarla ve duvarların iç kısmındaki sıralarla birbirine bağlanmıştır. Bu yapıların merkezinde 5 metreden fazla yüksekliğe sahip olan iki büyük sütun yer alır. Çemberler, 10-20 metre ölçüsündedir. En son kazı sezonunda birkaç önemli yeni keşif gerçekleş-

tirilmiştir. 2011 yılı araştırmalarındaki odak noktasından biri, kuzeybatı çöküntüsündeki yeni kazı alanları olmuştur.

10. binyıla ait olan iki anıtsal sütun zaten 2010 yılında burada bulunmuştu. Bu yıl yürütülen çalışmalar daha fazla sütunun ve bu sütunlarla ilişkili yapıların ortaya çıkmasını sağladı. Bunlar iki yeni anıtsal taş çemberine aitti ve ana kazı alanından bilinenlerle aynıydı. Bu yapılardan birinin merkezi sütunlarından birini ortaya çıkarmak mümkün oldu. Sütun kazılarak çıkarıldı ve daha antik dönemde atıldığı anlaşıldı. Bu sütunun bölünmüş olan baş kısmı modern yüzeyin altında kalmıştı. Diğer sütunlarda olduğu gibi, elbiseyi betimleyen iki paralel dikey bant, sütunun ön kısmını işaret

ediyordu. Böylece yeni alanın yönelimini de belirlemek mümkündür: şimdiye kadar bilinen A-E yapıları gibi bu yapı da SSE ile yüzleşir. Batıdaki kısmında sütun zıplayan bir kedigil kabartması taşır.

Ayrıca, sol tarafında ve baş kısmında karmaşık tasvirlerle sahip olan bir başka sütun da dikkate değer. Küçük yüzeyinde kalabalık oluşturan, açıkça ayırt edilebilen 51 hayvan ve 4 anlaşılması güç motif vardır. Bu bezeme erken Neolitik horror vacui'nin (boşluk bırakma korkusu) güçlü etkisini yansıtır. Hemen hemen bütün hayvanlar, sadece birkaç istisna dışında, batıya dönüktür: Bir yılan ters yöne doğru sürünür ve büyük yırtıcı bir kuş tam ortadadır. Bu yeni buluş, sadece Göbekli ikonografisi hakkındaki bilgilerimizi zenginleştirmekle kalmaz aynı zamanda bu sütunlar üzerinde bazı mitolojik hikâyelerin anlatıldığı izlenimini de verir. Bu betimler, böylece yaratıcısının taş üzerinde edebileştiren kültürel belleğini yansıtır.

Göbekli Tepe'nin asıl kazı alanının yakın bir tarihte koruma bir çatıyla kaplanması planlanmıştır. Sert kayaya yerleştirilecek olan çatının desteklerini hazırlamak için birkaç derin sondaj açmak gerekliydi. Bu sondajlar da önemli bilimsel sonuçları ortaya çıkardı. B Yapısı'nın kuzey duvarlarını izlemek ve taş çemberin başka bir sütununu keşfetmek mümkündür. Hafifçe biraz daha kuzeye doğru, bukranion ve açık kısmının etrafında iki tilki ile dekore edilmiş pencere biçimli bir taşın önemli bir keşfi gerçekleşebildi. Bu, Göbekli Tepe'de Neolitik dönemde kullanılmış olduğu varsayılan duvara bitişik, in situ halinde bulunan bir pencere biçimli taşın ilk ortaya çıkarılışı.

Küçük buluntular yelpazesinde, Neolitik Dönem boyunca Göbekli Tepe'de yer alan yaygın parçalama işlevine tanıklık eden sayısız kabuk ve dolgunun yanı sıra çakmaktaşı bıçak ve dilgicikler en başta gelir. Bu beklenen buluntu kategorisinin yanında bazı önemli küçük buluntular da göze çarpar.

Hallan Çemi ve Körtik Tepe tipindeki taş bir kap parçası, yeşil taştan yapılmıştır ve bugüne kadar karşılaşılan en geniş yapı olan D Yapısının kuzeyinde bir sondajda bulunmuştur. İki zig-zag çizginin altında boynuzlu bir hayvan betimlenmiştir. Bu boynuzlu hayvan zıplayan

bir ceylan olabilir. Bu hayvanın sağ alt kısmında çok net anlaşılabilen başka bir motif daha vardır.

Ayrıca tabela olarak adlandırılan, taştan yapılmış iki buluntuya daha rastlanmıştır. Tahminen oval biçimli olan bir örnek yukarıda bahsedilen sondajlardan birinde parça halinde ve çok daha iyi korunmamış bir durumda bulunmuştur. Üzerinde küçük bir yılan, sadece baş kısmı korunmuş olan muhtemelen bir kuş eşlik etmektedir. Bezemelerin geriye kalanı tam bir betimleme ortaya koymaz: burada bir başka yılan ve başka hayvanların parçaları vardır.

Yuvarlak köşeleriyle dikdörtgen biçimli ikinci bir tabela tam olarak korunmuş olması nedeniyle daha kolay çözümlenebilir. Bu tabella D Yapısı'nın doğusundaki sondajda iki ayrı parça halinde bulunmuştur ve iki yılan betimlemesi taşır. Bu yılanların arasında kalan iç içe birkaç aç, eklembacaklıları belki de bir kırkayağı betimler.

Yeni kuzeybatı kazı alanlarından dikdörtgen biçimli küçük bir kemik tablet bulunmuştur. Hafifçe tahrip olmuş olan bu parça anlaşılması güç bir bezeme taşır. İlk bakışta motif oldukça soyut görünür, parçalanmış kısmından dolayı tam olarak anlaşılmasa da başka bir hayvanı betimliyor olmalıdır. Bu parça Körtik Tepe'de bulunan kemik tabletlerle benzer bir stil gösterir.

Sadece Göbekli Tepe'deki anıtsal sütunların ikonografik zenginliği değil aynı zamanda burada tanımlanan küçük buluntular benzeri diğer buluntular, çok erken zamanlardan günümüze kadarki akla hayale sığmayan sembolik dünyaya bir bakış açısı getirir. Bu, yazının icadından önce kültürel bilgiyi depolamak için geliştirilen bir sistemdir. Tabelaların, tabletlerin, ok sapı düzleştiricilerinin ve taş kapların üzerindeki benzer veya aynı semboller aracılığıyla göze çarpan Göbekli Tepe'nin civarındaki diğer yerlerle olan yakın bağlantısı, bir kült topluluğuna ait olan yerleri algılamamıza yardım eder. Merkezi toplanma yeri Göbekli Tepe olan bir topluluk. ■

Göbekli Tepe gibi önemli bir yerin kazılması için izin veren TC Kültür ve Turizm Bakanlığı'na teşekkürlerimizi sunarız. Göbekli Tepe'deki çalışma, Alman Araştırmaları Kurumu (DFG) tarafından yürütülmektedir.

